

Filantropi – den bortglömda faktorn i en entreprenöriell ekonomi?

BOKANMÄLAN

I en global ekonomi präglad av ökad rörlighet av individer, investeringar och finansiellt kapital kan filantropins roll förväntas bli allt viktigare. Donationer skapar mångfald och innovativa lösningar på samhällsutmaningar på ett sätt som offentligt administrerade medel sällan mäktar med. I forskningslitteraturen talar man bl a om filantropi som ett "samhälleligt riskkapital" med möjliga positiva effekter på ekonomisk tillväxt. Den svenska diskussionen om filantropins betydelse för social, kulturell och samhällsekonomisk utveckling är fortfarande i sin linda, även om det i samhällsdebatten kan skönjas ett ökande intresse för frågorna. I det amerikanska samhället har filantropin en framträdande roll och det finns en förväntan på entreprenörer som har blivit rika på sina företag att ge tillbaka till det samhälle som de verkar i. I Sverige och i Europa har synen på filantropi varit mer kritisk och utrymmet för filantropiska insatser har också varit begränsat.

Det kontinentaleuropeiska samhällskontraktet, med utgångspunkt i Bismarcks välfärdsvision, skiljer sig radikalt från det anglosaxiska. Även i den anglosaxiska delen av världen har kritik riktats mot vissa delar av den kapitalistiska modellen, men generellt finns en mycket större uppslutning kring vikten av innovationer, entreprenörskap och förmögenhetsbildning. Likaså har begrepp som konkurrens och mångfald en mycket mer positiv värdeaddering. En av de viktigaste skillnaderna mellan det amerikanska mer renodlade kapitalistiska samhällskontraktet och den övriga

världen är såväl betydelsen av skapandet av förmögenheter och välstånd (entreprenörskap) som förväntan att förmögna individer ger tillbaka till samhället (filantropi). I det amerikanska samhällskontraktet ingår, implicit, att åtminstone delar av de privata förmögenheter som skapas ska återgå till samhället. Större privata förmögenheter återinvesteras således i det vidare samhället, i stället för att ackumuleras inom familjen och skänkas vidare till nästa generationer. Diskussionen om filantropi och dess omfattning är i sin essens en diskussion om hur privata förmögenheter ska hanteras: behållas, ges bort eller beskattas och införellemas med statskassan?

Zoltan Acs likställer i sin nya bok *Why Philanthropy Matters* avsaknaden av forskning om filantropins betydelse för samhällsekonomisk utveckling med den tidigare avsaknaden av forskning om vikten av entreprenörskap i nationalökonomisk teoribildning. Filantropin kan på ett likvärdigt sätt antas vara en parameter som saknas i den samhällsekonomiska analysapparaten. En anledning till den mer positiva attityden till filantropi i anglosaxiska länder är bl a de förebilder som har skapats genom filantropiska insatser. Listan på framstående amerikaner som har byggt upp sina förmögenheter genom framgångsrikt entreprenörskap och sedermera blivit filantroper kan göras lång. Ett intressant exempel är stålbaronen Carnegie som skänkte mer än 90 procent av sin förmögenhet i enlighet med mottot "den som dör rik – dör vanärad". Filantropin har följaktligen varit en viktig faktor för att förankra förståelsen och betydelsen av kapitalismen i breda lager hos den amerikanska befolkningen.

Allra tydligast porträtteras dagens syn på filantropins betydelse i avsiktsförklaringarna till "The Giving Pledge", ett uppprop som nyligen startades av filantroperna Bill och Melinda Gates till-

Zoltan Acs:
Why Philanthropy Matters: How the Wealthy Give, and What It Means for Our Economic Well-Being, Princeton University Press, 2013, 249 sidor, ISBN 978-0-691-14862-5.

sammans med Warren Buffet. Syftet är att få välbärgade entreprenörer att donera en större del av sin förmögenhet till filantropiska ändamål. Detta eftersom filantropiska donationer anses bidra till att skapa ett ”bättre” och mer ”rättvist” samhället, då de är välfärdsskapande och motverkar en alltför stark koncentration av förmögenheter över generationer. Filantropiska investeringar i vetenskap och utbildning skapar exempelvis genom bättre utbildningssystem förbättrade möjligheter för individer, vilket bäddar för innovationer och entreprenörskap. Dessutom jämnar filantropiska investeringar ut de inkomstskillnader som ofrånkomligen följer i ett kapitalistiskt samhälle.

I boken *Why Philanthropy Matters* diskuterar Acs på ett förtjänstfullt sätt filantropi som en av grundbultarna i ett kapitalistiskt marknadssystem. Den amerikanska kapitalismen utgörs enligt Acs av fyra, inbördes relaterade, element: i) ekonomiska möjligheter, ii) entreprenörskap och innovationer, iii) förmögenhetsbildning och iv) filantropi, som gemensamt över tid har skapat det amerikanska välståndet. Acs framställning belyser en grundläggande spänning i den amerikanska kapitalismen mellan enorma förmögenhetsbildningar bland framgångsrika entreprenörer och samhällets generella förmåga att upprätthålla ekonomiska möjligheter. Inbyggt i den entreprenöriella processen finns därmed faran att en alltför stor del av befolkning lämnas utan möjligheter att skapa sig en meningsfull roll i samhället genom exempelvis deltagande i arbetskraften. Statistik från USA visar obönhörligen på stora och bestående skillnader i förmögenhets- och inkomstfördelning, trots att det finns en grundmurad uppfattning att framgång är en konsekvens av individens egna val.

Principiellt förstärker filantropi kapitalism på framför allt två sätt, i)

genom att filantropiska donationer till universitet, forskning, utbildning, och kunskapshöjande miljöer lägger grunden för framtida innovationscykler och entreprenörskap och ii) genom att framgångsrika entreprenörer återinvesterar i det samtida samhället och på så vis förstärker framtida entreprenöriella krafter i stället för att endast ackumulera förmögenheten inom familjen. Det är först och främst filantropiska donationer till utbildningssystemet som har skapat möjligheter för individer och på så vis lagt grunden för en innovationspotential i det amerikanska samhället. Ett viktigt exempel är John D Rockefeller, USA:s rikaste entreprenör genom tiderna, som genom sin stiftelse The Rockefeller Foundation har varit med och grundat några av dagens mest framgångsrika universitet, som University of Chicago och Rockefeller University, samt Brookings Institution. Ett annat välkänt exempel är Leland Stanfords donation för att skapa det välrenommerade Stanford University.

Det är viktigt att notera skillnaden mellan filantropi och välgörenhet. Acs hävdar att det är filantropi, inte välgörenhet, som leder till samhällsekonomisk utveckling, även om välgörenhet är ett viktigt inslag i samhället som gör mycket gott. Enligt Acs ligger den avgörande skillnaden mellan de två begreppen i kravet på motprestation från mottagaren. Filantropiska donationer medför avsiktligt ett ömsesidigt förhållande mellan givaren och mottagaren upprättas. En donation till ett universitet innebär att mottagaren, dvs studenterna, måste investera såväl tid som energi för att erhålla en examen från universitet. Forskare som erhåller filantropiska donationer måste bedriva forskning, vilket i sig är en investering som också kräver tid och energi från forskaren för att få fram ny kunskap. I sin kärna bygger resonemanget på att

filantropi är en investering som stimulerar ytterligare investeringar, vilket i förlängningen har långsiktiga samhälls-ekonomiska effekter. Vägörenhet, å andra sidan, kräver generellt ingen återinvestering av mottagaren.

En övervägande del av de filantropiska donationerna görs av entreprenörer som har skapat sina förmögenheter genom företagande och innovationer. Förmågan att identifiera möjligheter och potentiella behov i samhället får gar ofta filantropen i sitt val av projekt och ändamål att stödja. Bland de 81 miljardärer som hitintills har åtagit sig att donera större delen av sin förmögenhet i enlighet med "The Giving Pledge" är det endast två filantroper som har ärvt sina förmögenheter (Barron Hilton och David Rockefeller); övriga medverkande har själva byggt upp sina förmögenheter. Acs hävdar att filantropin i sig själv är entreprenöriell, dvs filantroper ser var i samhället deras insatser kan göra störst skillnad och genom att knyta samman olika delar av samhället och upprätta nya institutioner försöker filantropen lösa olika samhällsproblem. Med andra ord syftar filantropi i likhet med entreprenörskap till att uppnå vissa högt uppsatta mål. Ett exempel som belyser detta är Facebook-grundaren Mark Zuckerbergs donation till utbildningssystemet i Newark i USA. Genom att stödja en innovativ utbildningsmetod bidrar donationen till utveckling av utbildningssystemet vilket, om det lyckas, kan ge en ny generation elever i Newark möjligheter att konstruktivt delta i samhället. Acs ger en lång rad exempel i sin bok som fördjupar analysen, samtidigt som dessa ger en icke-amerikan en god inblick i det amerikanska utbildningsväsendet och dess utveckling.

Bokens exempel belyser även motiven bakom filantropiska donationer. En övervägande del av filantroperna är "självgjorda" miljardärer och därför ba-

seras deras filantropiska motiv på vad Acs kallar medelklassvärderingar. Dessa sammanfattas i tre punkter: i) vilja att göra skillnad i samhället, ii) medvetenhet om att tur och samhället spelar en stor roll i deras framgång och iii) enorma förmögenhetsbildningar ska inte lämnas inom familjen. Framgångsrika individer med en bakgrund i medelklassen vill återbörda till samhället och hjälpa andra att möjliggöra sina drömmar och skapa "lika möjligheter" för en framtida generation. Det är även dessa medelklassvärderingar som ligger till grund för det amerikanska samhällskontraktet som gynnar entreprenörskap, filantropi och förmögenhetsbildning. Bokens många exempel visar även att filantropiska donationer inte verkar i ett vakuum separerat från offentliga satsningar på området. Däremot ska donationerna ses som ett komplement och inte ett hot mot offentliga investeringar – i många fall har filantropiska donationer utmanat det etablerade systemet och lett till innovationer inom bl a utbildningsväsendet.

Boken har ett mycket starkt fokus på filantropi utifrån ett amerikanskt perspektiv. Som europé och svensk skulle jag önska att kapitlet om det globala perspektivet på filantropi utvecklades, nyanserades och att författaren kom med fler policyrekommendationer om hur vi i Sverige och Europa kan utveckla den filantropiska potential som trots allt finns här. Ett exempel är att belysa betydelsen av att kommunicera de positiva samhälls-ekonomiska konsekvenser som filantropiska donationer kan medföra i marknadsekonomiska samhällen. En annan policyrelevant slutsats som tråkigt nog behandlas styvmoderligt i boken är betydelsen av skattelagstiftningens utformning för filantropins betydelse och omfattning i samhälls-ekonomi. Ett av bokens kapitel behandlar skatter, men detta skulle kunna utvecklas och skrivas mer nyanserat. I jämförelse med

den svenska skattelagstiftningen är den amerikanska lagstiftningen generös och tillåter mycket större avdrag för filantropiska donationer och donationer till välgörenhet. Detta gör det ekonomiskt fördelaktigt för amerikanska entreprenörer och förmögna att engagera sig filantropiskt. Boken avslutas med ett axplock av de avsiktsförklaringar som filantroperna skrev när de deklarerade sitt deltagande i ”The Giving Pledge”, vilket ger boken en fin inramning.

Why Philanthropy Matters är en högaktuell bok som ställer den amerikanska kapitalismen i ett nytt ljus genom att införa filantropi i beskrivningen av den dynamiska marknadsprocessen. Boken är tillgänglig för en bred läsekrets och relevant även för icke-nationalekonomer.

Skärpan i bokens budskap skulle höjas om framställningen var mer stringent. I nuläget återkommer exempelvis innebörden och diskussionen av det för boken grundläggande begreppet ”amerikansk kapitalism” på ett flertal ställen, vilket tar fokus från bokens huvudsakliga frågeställningar. Avslutningsvis rekommenderar jag boken till alla som är intresserade av samhällsekonomisk dynamik, entreprenörskap och innovationer, utbildningsväsendet och det sociala samhället.

Johanna Palmberg

Ek dr i nationalekonomi, forskningsledare vid Entreprenörskapsforum och forskningskoordinator vid CESIS, KTH